

ВАЊА ВУЧЕНОВИЋ¹

Нови Сад

ВОЈВОДИНА КРОЗ ПРИЗМУ ХРВАТСКЕ ГЕОПОЛИТИКЕ

Сажетак: Рад проучава и анализира актуелни геополитички положај Војводине, из перспективе потенцијалног геополитичког жаришта² у Србији. Првобитно се анализира њен постојећи географски положај и демографско – популационе особености. Потом се анализира њено најближе окружење, са намером указивања на хрватске геополитичке претензије према северу Србије. Посматрано кроз призму историје, на овом простору водиле су се многе значајне и одсудне битке, што указује, с једне стране на његову стратешку важност, али и на вековну, перманентну заинтересованих великих сила и регионалних држава за овладавањем и ширењем утицаја, с друге стране. Све наведено озбиљно прети да произведе негативне последице по државне интересе Србије и већински српски народ у Покрајини, али и по српски идентитет, с крајњим циљем планског урушавања суверенитета и територијалне целовитости Републике Србије.

Кључне речи: Србија, Војводина, сепаратизам, геополитика, Mitteleuropa, Хрватска, војвођанска нација, војвођански идентитет.

Простор Балкана у коме је смештена наша држава представља значајан и сложени геополитички полигон на којем се укрштају и конфронтирају најчешће непомирљиво супротстављени интереси великих сила и регионалних држава као и њихове сукобљене геополитичке концепције и аспирације.³ И историјски посматрано, реч је о територији од изванредне стратешке важности и препознатљивом геополитичком жаришту, које су сходно сопственим интересима, у различитом обиму распламсавале велике силе. С друге стране, на таласу интереса великих, мање државе и народи Балкана у тражили су као и

¹ Е – mail адреса: vanjans@gmail.com

² „Геополитичко жариште“, термин који је усталичио Збигњев Бжежински (Zbigniew Brzezinski), чувени амерички геостратег и геополитиколог, подразумевајући под њиме подручја на којима долази до укрштања различитих интереса; ради се о територијама од изузетног геостратешког и геополитичког значаја.

³ „На географском подручју које насељава српско становништво, у последња два века укрштали су се, у различитим историјским периодима, стратешки интереси Руског, Отоманског, Немачког, Аустроугарског царства, Француске, Велике Британије, САД, СССР, НАТО, ЕУ, СР Немачке, Руске Федерације и Турске“. Пророковић, Душан (2012): *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Београд, стр. 15 – 17.

што данас траже неку своју шансу за додатним територијалним проширењем и бољим геополитичким позиционирањем.

Циљ је одувек био идентичан – остварити геополитичку и геостратешку контролу, а следствено томе и пресудан и преовлађујући економски, цивилизацијски и културолошки утицај. Мало тога се, у том смислу, променило до данашњих дана.

Такав случај је и са територијом Републике Србије која побуђује различите интересе. Србија са својом централном позицијом на Балкану, на самом чворишту различитих стратешких путева и трансверзала⁴, посебно је геополитички интересантна за многе велике државе које су уједно и респектабилни геополитички играчи.⁵ Тај простор је, историјски гледано, вековима представљао гранично подручје великих царстава (Источно и Западно римско царство, Византија и Франачка држава, потоње Немачко царство, Угарска држава и Млетачка република, Османлијско царство и Аустроугарска царевина). Геополитички, територија Србије је изазовна и за поједине суседне и околне државе које стрпљиво вребају из прикрајка и чекају неку своју нову прилику за муњевиту „акцију“ и територијално проширење.⁶

Није потребно да залазимо у далеку прошлост, већ да се присетимо турбулентних и ратних деведесетих година на овим просторима. Нескривено суделовање великих сила у процесу разбираспада некадашње велике СФРЈ, најсликовитија је потврда претходне тврдње. Ипак, истини за вољу, такво уплитање „великих“ није представљало израз некакве симпатије или емпатије за једну, другу или трећу страну у тадашњем сукобу како се то овдашњој и међународној јавности најчешће поручивало. Баш насупрот томе, у позадини готово свих великих међудржавних ратних и политичких „игара“ које су се пројектовано

⁴ „Запажамо да је Србија смештена на великим копненим и речним правцима југоисточне Европе, Најпре, њени речни басени Војводине (некада јужна Мађарска) и Шумадије (централна Србија) повезани су са средњоевропским равницама. У ствари, речне долине Мораве, у смеру север – југ, као и Саве и Дунава, у смеру северозапад – југоисток, представљају везу између Балкана и великих равница средње Европе...У таквој ситуацији, Србија представља све већи стратешки и економски интерес у регији“ Груд, Алексис (2007): *Геополитика Србије*, Службени гласник, Факултет безбедности, Београд, стр. 7 – 15.

⁵ Наш познати геополитиколог др Душан Пророковић примећује да се од периода завршетка хладног рата могу уочити четири геополитичка концепта која се активно занимају Балканом и Србијом као њеним средишњим делом: атлантизам, евроазијство, (средњоевропски) континентализам и неоосманизам. Кључне државе који стоје иза реализације ових геополитичких концепата, према њему, јесу САД, Русија, Немачка и Турска, као актери који у историјском континуитету имају интересе везане за простор Балкана. Види више: Пророковић, Душан (2012): *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Београд, стр. 477.

⁶ „Међу многобројним питањима која су оптерећивала, која оптерећују и која ће оптерећивати и реметити односе између Хрвата и Срба је геополитички положај Хрватске. По општој оцени свих свих хрватских политичара и геополитичара, како ранијег, тако и садашњег времена, геополитички положај Хрватске је такав да личи, како је написао познати хрватски историчар Вјекослав Клаић, на 'добро раскречену кобасицу'. Крестић, Василије (2002): *Геноцидом до велике Хрватске*, Гамбит, Јагодина, стр. 142.

одигравале на овим просторима недвосмислено стоји, напослетку, и борба за физичко – географски простор⁷, па самим тим и, што је могуће боље, геополитичко позиционирање.

Ако пажљивије анализирамо, увидећемо да је историја борба за географију и освајање нових територија и простора. Како год се то тумачило, „територије су најскупља валута у политици“ (Кнежевић, 2013: 89). Такво становиште је данас посебно изражено у пракси међународних односа, где се све још увек „врти“ око освајања још једног додатног центиметра неке нове територије. Иако се са различитих академских катедри често може чути како је глобализација претворила свет у глобално село у коме је, услед неслућеног и ничим ограниченог развоја технологије комуникационих система, просторни елемент постао превазиђен, јер – претензије на територије и просторе и даље не јењавају.

Оне су, насупрот томе, све израженије, иако се готово увек настоје закамуфлирати већ клишеираним паролама о некој наводној потреби бескомпромисне борбе против претње глобалног тероризма⁸ или о потреби политичке или војне интервенције у другој држави с циљем заштите поштовања основних људских права и слобода. Сву ту „брижност“ моћних, на сопственој кожи имали смо прилику да окусимо као народ и држава 1999. године⁹ када нам је, под изговором „хуманитарне катастрофе“, брутално и насилнички отет и пресечен део државне територије, а потом и створен нови албански државолики провизоријум који ни до данас, уз сву несебичну међународну подршку и помоћ, није показао капацитете да постане одржива, функционална и колико – толико нормална држава.

С друге стране, америчка геостратегија и геополитика су по питању Косова и Метохије имале недвосмислен циљ. У прилог томе говори и експресна изградња грандиозне америчке војне базе Бондстил (*Camp Bondsteel*) с циљем осигуравања заштите стратешких интереса Сједињених Америчких Држава у овом делу света. Интереса „Америке, која војно присутна одатле има могућност дестабилизације Европе (тзв. „меки стомак Европе“)“ (Деспотовић, 2014: 196). Може се констатовати да се „Србија 'добро наместила' у погледу тих америчких интереса: на раскрсници праваца, с једне стране, осовина север – југ земаља савезница САД – од Естоније до Мађарске, а с друге стране, осовина исток – запад

⁷ Тако наш познати геополитиколог Милош Кнежевић истиче да су из позадине унутарјугословенског сукоба деловали јаки цивилизацијски и културни и религијски склопови који су снажно читавали сопствене геополитичке интересе на простору балканског макрорегиона. Види више: Кнежевић, Милош (2013): *Призма геополитике: димензија националног идентитета*, Институт за политичке студије, Београд, стр. 289 – 301.

⁸ „Па и нова страница историје човечанства, отворена после њујоршког и вашингтонског 'великог праска' 11. септембра 2001. године на тлу најмоћније планетарне силе, а потом и њеног непосредног одговора у виду одмазде, имала је лако уочљиву геополитичку димензију, која, временом, постаје све доминантнија“. Степић, Миломир (2016): *Геополитика: идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, стр. 17.

⁹ „Није само потреба премештања НАТО трупа из централноевропског басена ресателитизованих земаља тзв. Нове Европе, била у темељу интереса за агресију на Србију и Југославију, већ и хтење гламурозне самопотврде војног примата у Европи и Свету. Најјачи је хтео да покаже мишиће и докаже се као најјачи; Голијат је хтео да укаже Давиду на стварни однос снага. Тако је *натизам* постао војно – цивилна идеологија принудне вестернизације Старог континента“. Исто, стр. 243.

других земаља савезница – од Румуније до Турске, и она мора бити потчињена. Требало је, дакле, осигурати контролу Србије, чак и по цену трајне економске дестабилизације и пада Милошевићевог режима“ (Труд, 2007: 145).

Каква је ситуација данас када је о Србији реч, конкретније, њеном северном делу – Војводини? Какав је геополитички положај Војводине и одакле, заправо, прете потенцијално највеће опасности када је у питању њено најближе суседство. Како се те опасне геополитичке аспирације манифестују, којим се све оруђима служе у пракси и како се идентификују? Настојаћемо у наставку да укажемо на оне најприсутније и највидљивије, те да и декодирамо појавне облике иза којих прикривено делују.

Република Хрватска и њени званичници, у том погледу, с времена на време пласирају врло претенциозне, отровне, фалсификоване и ни у чему утемељене тезе о постојању неког наводног, како они кажу – државног и „повијесног“ права¹⁰ које полажу на делове територије Републике Србије, апострофирајући у том погледу посебно територију АП Војводине. Међутим, да ли тако нешто, уопште, можемо да прихватимо као случајност?

Уколико се само на тренутак загледамо у историју комплексних и бурних друштвено – политичких прилика на простору који чине данашњу Војводину, увидећемо да се ради о постојању неоснованог, али јасног и континуираног плана¹¹ (који је политички формулисан и артикулисан средином 19. века) да се територија Војводине у целости или, макар, једним својим делом „сједини са Хрватском, у њу се утопи и са њом постане једно неразделиво тело“ (Крестић, 2017: 19). Назнаке неких првих проблема и неслагања око тога коме Војводина треба да припадне и коме треба бити дата на управљање, а посебно област Срема, јављају се већ у време револуције из 1848. године.¹² Тада су Срби из Угарске одлучно истакли своје захтеве за аутономијом према аустријској царевини што је, након озбиљних потешкоћа и превирања, ипак резултирало успостављањем посебне аустријске круновине, Српске Војводовине, која недуго потом, већ 1849. постаје Војводство Србија и Тамишки Банат.

Може се констатовати да у то време, практично, започиње и суштинско политичко и геополитичко надметање и надигравање за север Србије које је живо и данас. Тај сукоб ће од средине 19. века можда мењати своју форму, начин испољавања или оружја

¹⁰ Према речима академика Василија Крестића, питање државног и историјског права Хрватске налази се у основи свих хрватско – српских неспоразума, сукоба и геноцидних страдања Срба, па и међусобног рата из 1991. године. Види више: Крестић, Василије (2002): *Геноцидом до велике Хрватске*, Гамбит, Јагодина, стр. 23 – 63.

¹¹ Академик Крестић, у том погледу, посебно указује на претензије које су практично од времена револуције из 1848. године, Хрвати почели да исказују у погледу територије Срема, правдајући исте неким непостојећим и фалсификованим историјским или етничким правом. Види више: Крестић, Василије (2017): *Великохрватске претензије на Војводину, Босну и Херцеговину*, САНУ, Београд, стр. 17.

¹² „Али када је револуција окончана, када више није било мађарске опасности многе несугласице између Хрвата и Срба, посебно оне које су се тичале територијалних претензија, избиле су на површину и изазвале су спор између двеју нација“. Крестић, Василије (2013): *Срби у Угарској: 1790 – 1918*, Матица српска, Нови Сад, стр.159.

којима ће бити вођен, али ће суштински осликавати ситуацију у којој поједини хрватски политички прваци¹³ настоје – најчешће не бирајући средства – одузети оно што им ни по историјском а ни етничко – националном праву не припада. Срби ће опет, насупротив томе, понекад мање а понекад више одлучно, бранити позиције и традиције Војводине као изворно српске аутономне области. „Заслужује да буде поменуто да је Стјепан Радић већ 1900. године изјавио како је Војводина 'посебна историјска земља', а да се Хрватска простире до Земуна“ (Станковић, 1995: 17). Одједи изјаве некадашњег хрватског политичког првака, које су гласно одзвањале кроз готово читав 20. век, могу се чути и данас¹⁴ када се говори о статусу Војводине, са смислом да ставе под знак питања неупитну интегрисаност северне покрајине у државну структуру Републике Србије.

Али, пре наставка разматрања, а ради оптималног сагледавања геополитичког положаја и перспектива Војводине, као и јаснијег препознавања поменутих геополитичких претњи, потребно је указати на неке основне податке о овом животном и стратешки важном простору за опстанак и будућност наше земље. Географски посматрано, Војводина представља северни део територије Републике Србије. У политичко – правном смислу, она је једна од две аутономије загарантоване Уставом¹⁵ и пратећим законским актима. Просторно, АПВ се простире на више од 21 хиљаде квадратних километара, са популацијом од 1.931.809 становника (према попису спроведеном 2011. године). Срби у укупној популацији Покрајине учествују са нешто више од 65 одсто, Мађари са нешто више од 13 одсто, Словаци са 2,8 и Хрвати са тек око 2,7 одсто.

Статистички посматрано, а како се може закључити на основу егзактних података, Срби у Војводини у овом тренутку представљају убедљиво већински народ. Тај податак би се ипак морао узети, ипак, са одређеном дозом резерве, јер он често не добија потврду у реалном друштвено – политичком животу, и то услед великог утицаја институционално и добро распоређеног аутономашког – сепаратистичког корпуса (већински састављеног од интелектуалаца, политичара и јавних делатника српског порекла), који на сваки начин настоји да раслаби везу Војводине са остатком Србије.

Инсистирајући на некој наводној посебности Војводине у односу на остатак Србије, поједини политички фактори и део проактивног невладиног сектора у Покрајини суптилно, кроз различите канале јавног дискурса, „провлаче“ по Србију опасну тезу о Војводини као историјски посебној политичко – културној државоликој структури у

¹³ Када говоримо о хрватској политици 19. и почетка 20. века, међу најватреније заговорнике великохрватске идеје могу се убројати Стјепан Радић, Јуриј Штросмајер, Владимир „Влатко“ Мачек, Еуген Кватерник, Анте Старчевић.

¹⁴ „Убрзо после избора на место председнице Хрватске она је изјавила да ће се борити да права мањина у Хрватској буду 'још већа, али да ништа мање неће тражити за Хрвате у Србији, Војводини и другим суседним земљама'. Том изјавом председница Хрватске одмах је по изборној победи свима јасно ставила на знање да ће следити великохрватску политику засновану на хрватском државном и повијесном праву, да неће изневерити тежње својих предака које се тичу претезнзија на Војводину“. Крестић, Василије (2017): *Великохрватске претензије на Војводину, Босну и Херцеговину*, САНУ, Београд, стр. 61.

¹⁵ Чланови 176 – 187 *Устава Републике Србије*, „Службени гласник РС“, бр. 98/2006

односу на Србију и српски идентитет, за шта, наравно, не постоји било какво утемељење у истини, а још мање у релевантним историјским изворима. На њу се надовезује и теза о постојању неког наводно „војвођанског идентитета“ или „војвођанске нације“ што представља *par excellence* пример етноинжењеринга у покушају, са јасним геополитичким претензијама растакања и разводњавања српског националног бића¹⁶ као првог, а затим и детериторијализације и десуверенизације као другог, главног циља и завршне етапе у „решавању војвођанског питања“.

Можемо да констатујемо да су покушаји поменутог етноинжењеринга надахнути, поред осталог, и историјском платформом хрватских политичара са краја 30 – их година 20. века. „Хрватски политичари тврдили су да је Војводина 'по менталитету свога славенског пучанства различита од Србијанаца' и да је и историјски и по традицији увек била 'пречански' крај са којим се више саживјела него са Србијом... Никакве сумње нема да се таквим оценама отворено ишло на подвајање Срба из Војводине са Србима из Србије са намером да се Војводина као посебна аутономна јединица што више одвоји од Срба из Србије и што више ослони на Хрватску“ (Крестић, 2017 : 43). Занимљиво је истаћи и то да у то време унутар хрватских, али и појединих српских политичких кругова јављају гласови о потреби промене устава која би водила реорганизацији тадашње југословенске државе, а све с циљем да се Војводини додели статус федералне јединице, те да је решавање „војвођанског питања“ неодвојиво од решавања хрватског питања.

Поред поменутог хрватског, нешто после, јавља се још један паралелни, дуготрајни, пузећи процес јасног настојања да се Војводина десрбизује и „ослободи“ српског идентитета и традиције. У том погледу, парадигма о наводној посебности војвођанских Срба и њиховој културно – цивилизацијској самосвојности и различитости у односу на „Србијанце“ додатно је подгревана и поспешивана идеологијом југословенства и привилегованим статусом који је Аутономна Покрајина Војводина, успостављена 1945, уживала у државној структури тадашње СФРЈ. Управо је та федеративна држава, та „тамница народа“ одлучујуће утицала на планску и систематску разградњу српског идентитета покрајине. „Брутално је сасецан сваки покушај националне консолидације у том периоду. Национални идентитет је нагрисан и разграђиван тиме што је на српски рачун подстрекивано стварање тзв. војвођанског идентитета, а нарочито јачањем сепаратистичких структура на Косову и Метохији“ (Деспотовић, 2014: 221).

Дакле, овде се може говорити о озбиљном и, по последицама, далекосежном пројекту синтетичких нација¹⁷ као убојитом геополитичком оружју које има за свој крајњи циљ

¹⁶ У том светлу и наш познати геополитиколог Љубиша Деспотовић указује на чињеницу да су се након завршетка ратних дешавања на простору бивше СФРЈ, распламсале битке на плану политике, културе, религије, медија с циљем афирмисања и учвршћења „нових“ идентитета. Види више: Деспотовић, Љубиша (2014): *Конструкција и деконструкција идентитета*, Факултет за европске правно – политичке студије, Нови Сад, стр. 195 – 223.

¹⁷ „За разлику од *суверених нација* које су се стварале на природан начин током дужег временског периода и на етничким територијалним целинама на којима су вековима обитавале, као и на основама јасног језичког континуитета, етничког идентитета, заједничке културе, националне свести и националне државе као израза

потпуно редефинисање идентитета једног државног, животног простора или територије. Таква територија, након систематски спроведеног идентитетског (ре)инжењеринга постаје пожељан и лак геополитички плен.

„Феноменологија настанка синтетичких нација богата је примерима идентитетског инжењеринга, у којима се дизајнирање нових и редизајн постојећих етничких и конфесионалних идентитета стављао у функцију директног остваривања интереса геополитичких опонената српског народа и државе. У тим процесима, модел стварања синтетичких нација биће коришћен као сигуран и трајан начин да се из српског националног, језичког и територијалног корпуса издвоје велико делови и од њих створи поуздан појас нација – држава које све јаче и малигније стежу обруч око виталних интереса српске нације, крунећи и слабећи њене капацитете за властиту одбрану и опстанак“ (Деспотовић, 2014 : 175).

Ипак, истине ради, морамо да констатујемо како све претходно наведено представља само једну од бројних различитих манифестација суседских геополитичких претензија на простор Војводине. Наравно, оне нису једине и усамљене. Ове се манифестују првенствено на пољу културе и идентитета. Али, мора се подвући и то се ове претензије ослањају на чињеницу да данас у „Војводини већ постоји оформљена сецесионистичка идеологија, ксенофобија, са антисрпством (антисрбијанством) и новим псеудонационалним идентитетом, као својим основним састојницама. И није немогуће да такву идеологију, под патронатом какве стране силе, сутра преузме нека од утицајнијих политичких странака, након чега ће се, понављањем у медијима, ова идеологија збиља почети ширити и укоренјивати“ (Антонић, 2014: 175).

Главно обележје тог новог „хибридног“, војвођанског идентитета јесте упорно истицање у први план и малициозно пренаглашавање вештачких дискриминишућих разлика¹⁸ у односу на остатак Србије и потпуно дистанцирање од свега што је српско, јер „српско“, по неком неписаном правилу, изазива асоцијације на нешто што је мрачно, назадно, балканско. Нецивилизовано и неписмено у исти мах. Историја и традиција Војводине сагледавају се искључиво у мађарско – немачко – хрватском цивилизацијском кључу. Она се посматра једнострано, тумачи селективно и рачуна до 1918. године. Ни мање ни више него до тренутка до ког је Војводина чинила део велике и моћне, „заштитнички настројене“ Аустроугарске монархије. Историја Српске Војводине у таквој намерно суженој перцепцији, напосто, не постоји. А то из простог разлога што

њене пуне суверености, синтетичке нације су стваране под пресудним утицајем псеудо – националних елита окупљањем етнице, делова различитих народа, или различитих верских идентитета истог народа, на једном простору, стварајући и градећи синтетичку свест о припадању једној политичкој заједници, и њеној новоформираној државној заједници“. Деспотовић, Љубиша (2014): *Конструкција и деконструкција идентитета*, Факултет за европске правно – политичке студије, Нови Сад, стр. 178.

¹⁸ „Хрватски политичари тврдили су да је Војводина 'по менталитету свога славенског пучанства различита од Србијанаца' и да је 'и историјски и по традицији увек била пречански крај са којим се више саживјела него са Србијом“. Крестић, Василије (2017): *Великохрватске претензије на Војводину, Босну и Херцеговину*, САНУ, Београд, стр.43.

њено постојање из темеља руши догму о Војводини као „посебној историјској земљи“ која би тој логици требало да буде свачија, мултиетнична и бескрајно мултикултурална, само никада и ни по којим околностима – српска.

Тако се с времена на време, од појединих мислећих и „ангажованих“ глава може чути и „научити“ да су „Војвођани умели да читају у доба кад је становништво крајева јужно од Саве и Дунава било потпуно неписмено“(Фијат Перуновић, 2008: 40). Или се може чути, у жељи да се нагласе несумњиво „непремостиве“ цивилизацијско – културолошке разлике, „да је Војводина за људе који живе у Србији јужно од Земуна, а нарочито јужно од Београда, једна веома непозната и егзотична земља“(Перуновић, 2008: 200).

Узгред, и само спомињање Земуна¹⁹, као својеврсног геополитичког граничника или камена међаша није уопште случајно или успутно. Оно има своју јасну историјску аналогију и недвосмислен геополитички контекст. Јер, све што је до Земуна – подсећамо поново на нескривене хрватске претензије – не би требало сматрати српском територијом или државом. Тако је и чувени хрватски политичар с краја 20 – их година прошлог века Влатко Мачек наставио, попут његовог политичког узора Стјепана Радића, великохрватску политику када је простор Војводине у питању. Својевремено, „у аудијенцији код краља Александра, обављеној 4. и 5. јануара 1929. године, уочи проглашења диктатуре, Мачек је у дискусији са краљем о преуређењу државе, као 'хрватски простор који је требало да чини хрватску јединицу у оквиру будуће прекомпоноване Југославије, означио [...] територију од Земуна до Котора“(Крестић, 2017: 39). Занимљиво је и то – а тешко је за поверовати да је то ствар неке пуке коинциденције уколико имамо у виду све претходне историјске догађаје и чињенице – да се и данас, у обичном, необавезном жаргонском говору помиње на први поглед безазлена парола: „Хрватска до Земуна!“.

Мало је шта случајно када говоримо о политици и дугорочним плановима наших суседа. Право је питање да ли нас је историја ичему научила у том погледу. Бићемо изложени озбиљним проблемима уколико се конформизам за ово веома значајно и сложено питање, коме је наша држава на жалост неретко склона, не буде у будућем периоду свео на што је могуће мању меру. Не бисмо никако смели изгубити из вида једну веома важну чињеницу. Хрватска је данас пуноправна чланица НАТО, што јој пружа позамашну геостратешку, геополитичку и безбедносну залеђину и самопоуздање, а истовремено и добар ветар у леђа у намери да још одлучније крене у решавање

¹⁹ Историјски посматрано, претензије на Срем до Земуна, у хрватској политичкој јавности почеле су учестало и отворено да се истичу посебно након постизања споразума Цветковић – Мачек. Мачек је тврдио како је у то време постигнути споразум са Цветковићем тек 'за сада један дјеломичан споразум', те да питање потпуног заокруживања хрватске територије није дефинитивно решено. Види више: Крестић, Василије (2017): *Великохрватске претензије на Војводину, Босну и Херцеговину*, САНУ, Београд, стр. 51.

нерашчишћених историјских рачуна и територијалних „неправди“, као и геостратешких и геополитичких „недостатности“.²⁰

Србија је таквом настојању, као што се да приметити, прва права мета, а њен геополитички положај додатно је оптерећен и чињеницом да није чланица Северноатлантског савеза²¹, нити ће, ако је судити по изјавама највиших државних званичника, то и постати у некој ближој будућности. Такво стање је, наравно, не сврстава *a priori* у позицију непријатељске, одметничке државе, али је поставља у релативно неугодан дефанзиван положај и препушта (уз прећутну сагласност НАТО) на милост и немилост разноврсним суседским претензијама.

Нарочито геополитици суседне Хрватске, која се у последње време уз Албанију профилисала у стожерног заштитника НАТО и атлантистичких интереса на простору Балкана. „За атлантизам, Хрватска је геополитички врло атрактивна. То је земља са дугим приобаљем, а из њеног континенталног дела се може ефикасно надзирати цела Панонска низија и тако контролисати утицај континентализма и евроазијства. Преко учешћа у низу регионалних организација, атлантизам је за хрватску био наменио посебну улогу“ (Пророковић: 2012, 631). С друге стране, о историји сложених и затегнутих односа на релацији Србија – НАТО није потребно превише трошити речи. То је – уколико имамо у виду рат на простору некадашње СФРЈ и НАТО агресију на Србију из 1999. године – све, само не историја пријатељских или, макар, привидно партнерских односа.

Као што се да приметити, постоји јасан историјски континуум идеје да се Војводина у први мах, постепено, делом или у целини, измести из постојећег српског идентитетског контекста. У првој фази – потпуним редизајнирањем идентитетске слике Покрајине и стварањем предуслова за „рађање“ још једне синтетичке (војвођанске) нације на овим просторима, ослобођене од сећања на своје српске корене, да би се потом, у некој наредној фази, кренуло у ослабљивање државне структуре Републике Србије и, путем разноврсних механизма за притисак, изнудило издвајање Војводине из њеног државног окриља.²²

²⁰ “Република Хрватска, у границама добијеним захваљујући етнопросторној и геополитичкој комбинаторици из комунистичко – титоистичког периода, де факто је вештачка творевина састављена од више историјско – географских покрајина (интегрисаних углавном на католичкој верској основи). Због тога је Хрватска принуђена на две ствари: да води агресивну спољну политику према суседним земљама; и друго, да се чврсто везује за спољне савезнике који јој могу помоћи у вођењу агресивне спољне политике“. Пророковић, Душан (2012): *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Београд, стр. 623.

²¹ Република Србија је званично постала учесница НАТО програма *Партнерство за мир (The Partnership for Peace)* 14. децембра 2006. године. Овај програм који још називају и „предворјем НАТО“, датира из 1994. године и представља најзначајнију иницијативу Северноатлантског војног савеза која је покренута у циљу развијања стабилности и безбедности у Европи и свету, а кроз јачање поверења и сарадње између НАТО и других држава у евроатлантском простору.

²² У том погледу, геополитиколог Душан Пророковић истиче да је Хрватска данас (спољно – политички и геополитички) „хиперактивна“ у Војводини. Те активности се одвијају у неколико смерова: „преко коришћења хрватског становништва у Војводини као средства остварења политичког утицаја; институционализовања сарадње са сепаратистичким политичким странкама у Војводини; учешћа у приватизацијама и економској пенетрацији; јачању културног утицаја“. Види више: Пророковић, Душан

Понудили смо раније донекле упрошћени историјски приказ „геополитичке методологије“ којом се хрватска држава користи у својој експанзионистичкој политици према северу Србије. Она има свој развојни историјски пут, али потребно је нагласити и то да та политика није руковођена искључиво планом наметања новог (војвођанског) идентитета, већ се исцрпљује и у конкретним територијалним захтевима и претензијама.

Један од очигледнијих показатеља претходно изреченог јесте и дугогодишњи чувени територијални спор између Србије и Хрватске поводом границе на Дунаву. Још давне 2002. године, отпочели су преговори о утврђивању спорних 145 километара границе на Дунаву, међутим, ни после пуних 15 година, договора по овом питању нема ни на видику. Република Србија стоји на становишту да државна граница треба да буде повучена средином Дунава, док с друге стране Хрватска инсистира на одређивању границе по тзв. катастарском принципу. Уколико би се прихватила позиција на којој истрајава хрватска страна, делови општина Апатин, Сомбор и Бачка Паланка припали би Републици Хрватској. Иако Србија још увек стоји на чврстим позицијама када је овај проблем у питању, недвосмислено је да хрватска (гео)политика озбиљно рачуна на територијалну пенетрацију у област Бачке, чиме ће у стратешком погледу да „потисне Србију из већег дела Подунавља...“ (Пророковић, 2012: 714).

Поред претходно изреченог, приметно је да су се у претходној деценији хрватске привредне па и (гео)политичке претензије на ове просторе посредно остваривале и чином куповине и присвајања огромних пољопривредних парцела широм АП Војводине.

Војводина се, услед повољних предиспозиција за развој пољопривреде и ретко квалитетних обрадивих површина, с правом назива „житницом Европе“. Због таквих карактеристика, она је од непроцењивог привредно – економске и егзистенцијалне важности за Србију. Ипак, разлог за озбиљну забринутост представља чињеница да је плодна војвођанска равница предмет несвакидашње великог интересовања и офанзиве бројних агро – компанија из суседних држава. Свих ових година, те компаније успешно проналазе и користе различите „подземне канале“, законске недоречености или празнине како би задобиле власништво над огромним земљишним поседима и пољопривредним газдинствима по Војводини.

Истакнуту улогу у куповини великог дела „војвођанске земље“ и пољопривредно – прехранбених предузећа у претходној деценији имале су поједине хрватске и мађарске државне и приватне компаније²³ (нпр. „Агрокор“, „Нови аграр“), умешно користећи недоречености некадашњег Закона о приватизацији. Без намере да овакве потезе унапред и у потпуности оквалификујемо као вид добро осмишљене геополитичке стратегије

(2012): *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Београд, стр. 626 – 627.

²³ Буна у Војводини: „Хрватски тајкуни покуповали српску земљу“, <http://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/svijet/clanak/id/153935/buna-u-vojvodini-hrvatski-tajkuni-pokupovali-srpsku-zemlju>, приступљено 01.09.2017.

Републике Хрватске на север Србије, не можемо а да не приметимо да је на овај начин, донекле идиректно, Хрватска освојила неформалан канал привредног па и ширег политичког утицаја на ситуацију у Покрајини. Нашим надлежним државним органима такви „потези“ морали би представљати аларм за појачану будност и већу предострожност када је реч о „дешавањима“ на њеној територији, а посебно на оним деловима исте који су неспорно и већ пословично геополитички неуралгични.

Уз то, у одређеном смислу, на први поглед онеспокојавајуће делују и последње измене и допуне Закона о пољопривредном земљишту²⁴ којима је требало да се спречи потпуна либерализација промета пољопривредним земљиштем, а што је било предвиђено Споразумом о стабилизацији и придруживању (ССП), који је Србија 2008. године потписала са ЕУ. Наиме, иако прописује поопштрене услове под којима странци као физичка лица могу да купују пољопривредно земљиште у Србији, остаје недоречено шта се дешава уколико се као потенцијални купац појави фирма чији је оснивач или суоснивач држављанин земаља ЕУ.

Све то, сложићемо се, уноси подоста забуна и двосмислености, те и уколико се у скорије време не буде пружио одговарајуће накнадно тумачење или прецизирање спорних законских одредби, доћи ћемо у ситуацију у којој смо били и пре намере да као држава спречимо неспутан и ничим ограничен промет пољопривредним земљиштем. Да ли тако оптимално бране суверенитет, државни и национални интереси у северној српској покрајини, питање је над којим би сви морали озбиљно да се замислимо. Можда би и у том погледу да се угледамо на наше хрватске суседе, који су се у преговорима са ЕУ изборили за то да пољопривредно земљиште неће морати да продају до 2020, што значи у временском периоду од седам година по уласку у ЕУ.

Опет, хрватско утркивање за куповином додатног метра обрадивог пољопривредног земљишта у Војводини могуће је сагледати и из још једне, другачије и свакако шире геополитичке, па чак и безбедносне перспективе. Војводина се у геополитичким пројекцијама не посматра само и искључиво као физичко – географска целина. Како смо већ раније навели, Војводина је истински ресурсни и пољопривредни драгуљ. Осим рудног богатства, простор Војводине богат је и налазиштима сирове нафте, док су предуслови за узгој, производњу здраве хране највиших стандарда на завидном нивоу. У будућности, ратови ће започињати зарад освајања и стављања под контролу дефицитарних ресурса, а не нафте, рудних налазишта или енергије, што је била претежна карактеристика међудржавних сукоба током највећег дела 20. века. Поједини аутори дају занимљиву прогнозу према којој ће будући свет стасавати на крвавим сукобима и надметању за питку воду (плаво злато) и храну, што би могло да значи да ће класична геополитика у неко скорије време препустити „диригентску палицу“ агрогеополитици, односно, геополитици

²⁴ Закон о изменама и допунама Закона о пољопривредном земљишту, *Службени гласник РС*, број 80/2017

хране²⁵. Северна српска покрајина је, и у том погледу детектована на геополитичком радару многих земаља из ближег или даљег суседства, а да, при том, Хрватска у овом тренутку, како се из свега да закључити, показује највећу геополитичку иницијативу и интересовање.

Закључна разматрања

Као што смо могли већ да закључимо, територија АП Војводине је геополитички интересантна за поједине државе из региона. Географски положај који заузима, представљајући врата Србије ка Средњој Европи и раскрсницу врло значајних путних и пловидбених коридора, судбоносно су јој одредили улогу потенцијалног геополитичког жаришта у Србији.

Иако је намера овог рада да укаже на најеклатантније примере потенцијалних геополитичких претензија које у различитим манифестационим облицима показује једна држава, конкретно Република Хрватска, разумљиво је да он нема претензију или капацитет да укаже или упозори на свеукупност претензија које би могле постати опасност. То, наравно, не значи да оне као такве не постоје.

С друге стране, потребно је да назначимо и то да хрватске претензије на север Србије нису усамљене, те да су и друге државе присутне са својим, неретко међусобно конфронтираним геополитичким концепцијама и тежњама. Ту би у првом реду, међу свим осталим, требало издвојити препознатљиве обресе немачке континенталистичке геополитике са вишедеценијском претензијом стављања под контролу пловидбени ток Дунава или пак, с друге стране, на мађарски непоколебљиви геополитички ресентимент на некадашњу моћну Аустроугарску и територије или просторе које је окућала у свом саставу, а међу њима и простор који обухвата данашња Војводина. Поред тога, важан делић у мозаику мађарске геополитике чини и присуство мађарске националне мањине на овом простору. Управо је злоупотреба питања статуса који Мађари уживају у Покрајини служила као окидач за поновна непријатна преиспитивања одрживости постријанонског територијалног поретка.

Ипак, геополитички интереси Хрватске, иако недвосмислено присутни у Војводини, не могу бити остварени без конкретније и одлучније подршке међународних центара моћи и најреспектабилнијих геополитичких играча који, исто тако, већ неколико векова уназад изводе своје геополитичке маневре у борби за превласт на сложеној мапи Балкана. Морамо приметити да још од 90 – их година прошлог века, и крвавог грађанског рата на простору СФРЈ, Хрватска ужива готово неподељене симпатије западног света и дубоко разумевање за потребу решавања тисућљетног „хрватског питања“.

²⁵ Види више: Петровић, Зоран (2008): *Геополитика хране (Битна развојна компонента друштва у XXI столећу)*, Институт за политичке студије, Београд, стр. 17 – 19.

„Српско питање“, с друге стране, ни по чему експанзионистички настројено, не само да није подржавано, него је сво ово време означавано као непожељно и видно некомплементарно интересима западних сила на простору Балкана. Следствено таквој политици, и српске територије се прекрајају, отимају и поклањају другима. Треба само подсетити на став који земље попут САД, Велике Британије или Немачке данас заузимају када је у питању решавање статуса Косова и Метохије. Независност и ништа мање од тога. Таква је судбина земље која је означена да носи бреме „руске предстраже на Балкану“. А Република Хрватска, одана чланица НАТО савеза и стамена предстража католичанства, Mitteleurope и западног цивилизацијског кода, очито да сматра да њене крајње источне границе још увек нису једном за свагда зацементиране, те да ће на таласу неких будућих западних притисака на Србију успети још једном да се наметне као страна од које ће одлучујуће зависити разрешење „војвођанског питања“. Зато би Србија, пре свега тога, морала да пронађе колико – толико спреман одговор.

Литература:

1. Пророковић, Душан (2012): *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Београд
2. Крестић, Василије (2017): *Великохрватске претензије на Војводину, Босну и Херцеговину*, САНУ, Београд
3. Крестић, Василије (2013): *Срби у Угарској: 1790 – 1918*, Матица српска, Нови Сад
4. Крестић, Василије (2002): *Геноцидом до велике Хрватске*, Гамбит, Јагодина
5. Деспотовић, Љубиша (2014): *Конструкција и деконструкција идентитета*, Факултет за европске правно – политичке студије, Нови Сад
6. Степић, Миломир (2016): *Геополитика: идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд
7. Труд, Алексис (2007): *Геополитика Србије*, Службени гласник, Факултет безбедности, Београд
8. Антонић, Слободан (2014): *Антисрбизам као средство етноинжењеринга и сецесионизма* у зборнику Досије Аутономна Покрајина Војводина, Напредни клуб, Београд
9. Петровић, Зоран (2008): *Геополитика хране (Битна развојна компонента друштва у XXI столећу)*, Институт за политичке студије, Београд
10. Кнежевић, Милош (2013): *Призма геополитике: димензија националног идентитета*, Институт за политичке студије, Београд
11. Станковић, Ђорђе (1995): *Никола Пашић и Хрвати (1918 -1923)*, БИГЗ, Београд

12. Фијат Перуновић, Гордана (2008): *Неочекивани одговори или: зашто Војвођани плаћају рачуне*, у зборнику Мултиетнички идентитет Војводине: изазови у 2007 – 2008, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд
13. Фијат Перуновић, Гордана (2008): *Terra Incognita – пут не води овуда*, у зборнику Мултиетнички идентитет Војводине: изазови у 2007 – 2008, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд
14. Аврамов, Смиља (1997): *Положај Срба у геополитичким замислима великих сила*, у зборнику Геополитичка стварност Срба, Институт за геополитичке студије, Београд
15. Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006
16. Закон о изменама и допунама Закона о пољопривредном земљишту, *Службени гласник РС*, број 80/2017

Интернет извори:

1. <http://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/svijet/clanak/id/153935/buna-u-vojvodini-hrvatski-tajkuni-pokupovali-srpsku-zemlju>, приступљено 01.09.2017.

VOJVODINA THROUGH THE PRISM OF CROATIAN GEOPOLITCS

Summary: The paper examines and analyzes the current geopolitical position of Vojvodina from the perspective of a potential geopolitical hotspot in Serbia. Initially, its existing geographical position and demographic and population characteristics are analyzed. It then analyzes its closest neighbor, with the intention of pointing to Croatian geopolitical pretensions towards the north of Serbia. Viewed through the prism of history, there were many important and crucial battles in this area, as indicated by, on the one hand, its strategic importance, but also on the eternal, permanently interested major powers and regional states to master and widen the influence, on the other hand. All of the above is seriously threatening to produce negative consequences for the state interests of Serbia and the majority Serbian people in the Province, but also according to Serbian identity, with the ultimate aim of the planned destruction of the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Serbia.

Key words: Serbia, Vojvodina, separatism, geopolitics, Mitteleuropa, Croatia, vojvodinian nation, vojvodinan identity